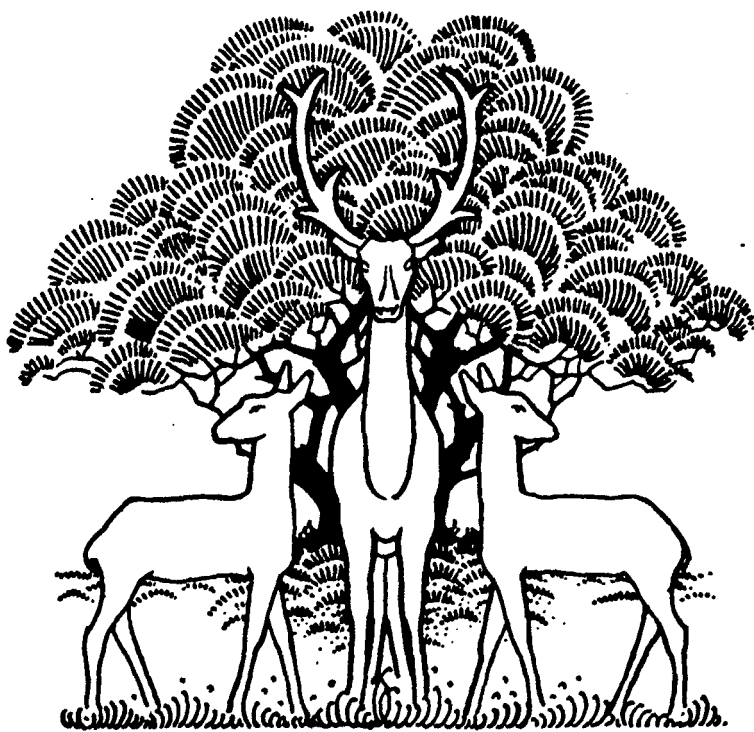

„de Schouw“

Vereniging van
Vrienden
van de
HOGE VELLUWE

Vereniging van "VRIENDEN VAN DE HOGE VELUWE"

Uit de Statuten:

Art. 2. De vereniging beoogt het aankweken van een hechte band onder hen, die belang stellen in de Stichting "Het Nationale Park de Hoge Veluwe, gevestigd te 's-Gravenhage, alsmede het bijstaan van het bestuur van die stichting in het verwezenlijken van de doeleinden, die het krachtens de grondregelen van die stichting heeft na te streven.

Art. 3. 1. De vereniging tracht haar doel te bereiken door in nauwe samenwerking met het dagelijks bestuur van de Stichting "Het Nationale Park de Hoge Veluwe":

- a. in brede kring belangstelling te wekken voor "Het Nationale Park de Hoge Veluwe" door het stimuleren van het bezoek aan dit park;
- b. het organiseren van één of meer "Hoge Veluwe-dagen" per jaar;
- c. het vormen van werkgroepen uit en in bijzondere gevallen mede buiten haar leden, ter bestudering van bepaalde onderdelen, mogelijkheden en belangen van "Het Nationale Park de Hoge Veluwe";
- d. het dienen van advies en/of het doen van voorstellen aan het dagelijks bestuur voornoemd;

B e s t u u r :

Jhr. W.H. de Beaufort, Maarn, Voorzitter.

Prof. Dr. J.F. Kools, Wageningen, Vice-Voorzitter.

C.W. van Calcar, Secretaris, Berg en Dalweg 5, Beekbergen. Tel. 06766 - 500.

Mevr. Ita Kreunen Mees, 2e Secr., "Windewaaï", Hoenderlo. Tel. 06768 - 262.

Mr. C.J. Pické, Penningmeester, Apeldoornseweg 64, Hoenderlo, Giro 951993.

Ch.G. Matser, burgemeester van Arnhem

H.M. Oldenhof, burgemeester van Ede

Mr. A.L. des Tombe, burgemeester van Apeldoorn

Prof. Dr. H. Engel, Amsterdam

Mevr. J.J. Hacke-Oudemans, Putten

J.H. Memelink, Doorwerth

F.J. Tiele, Schaarsbergen

Leden

Mr. F. Oorthuys, Hoofd Onderafd. Natuurbescherming, Dep. O.K.W., Den Haag

Prof. A.M. Hammacher, Dir. Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo

Ir. J.H. van Tuil, Dir. Nat. Park de Hoge Veluwe, Hoenderlo

Adv. leden

Redactie "De Schouw"

Mevr. J.J. Hacke-Oudemans

adres: "Windewaaï", Hoenderlo

Mevr. Ita Kreunen Mees

telefoon 06768 - 262

A.B. Wigman

De minimum contributie bedraagt f 2.50 voor gewone leden; voor echtgenoten van leden f 1.--. Voor Jeugdleden f 1.--. Organisaties en verenigingen kunnen, als zodanig, lid worden voor tenminste f 10.-- per jaar. "De Schouw" wordt U gratis toegezonden.

1 9 6 0

DE 25e HOGE VELUWEDAG

K o r t e   W a n d e l i n g

- De op zaterdag gehouden 25e Hoge Veluwedag week in zoverre af van zijn voorgangers, dat voor het eerst sinds vele jaren de zon verstek heeft laten gaan. Van de meer dan 80 leden, die zich voor deze herfstwandeling hadden opgegeven, hebben dan ook ca. 40 deelgenomen aan de wandeling, zodat er een gezelschap van ca. 45 enthousiasten zich op zaterdag 22 oktober op het parkeerterrein op Rijenburger verzamelde. Zoals steeds was er een lange en een korte wandeling, de eerste onder leiding van boswachter V.d. Jagt en de tweede onder leiding van de directeur van het Park, Ir. Van Tuil. Ook nu weer bleek er de meeste belangstelling te bestaan voor de lange wandeling, waarvan U elders in dit blad een verslag vindt.

De heer Van Tuil heeft een twaalfstal van onze leden op de korte wandeling rond geleid door het Zuidelijk deel van het Nationale Park. Dit gedeelte is nog niet in dezelfde mate gecultiveerd als het Noordelijk deel, hetgeen de bosbouwer misschien wel eens bedenkelijk doet kijken, doch de charme van een en ander wel ten goede komt. Het gezelschap werd langs vele cultures gevoerd, waarbij het opviel, hoe prachtig onderhouden deze kwekerijen er uit zagen. Het bleek, dat ondanks het tekort aan personeel, een doorgevoerde mechanisatie hier de oplossing had gebracht.

Langs prachtige beuken- en eikenlanen voerde de heer Van Tuil ons naar de plaats, waar eens het

huis van de familie Van Tuyl van Serooskerke had gestaan, een huis, dat in de oorlog wegens zijn bouwvallige toestand werd afgebroken. Het oude "Kavaliërhaus" was nog blijven staan en bleek in gebruik te zijn bij het I.T.B.O.N. Aardig was het nog de verschillende nestkastjes te zien, die indertijd door Professor Kluyver gebruikt waren voor een onderzoek naar de broedgewoonten van de bewoners. Deze nestkastjes waren nl. voorzien van een klein contactje, waardoor automatisch het aantal keren, dat de vogel in en uit de kast ging, werd geregistreerd.

Terwijl het gezelschap vol bewondering naar de kleurenpracht van de Amerikaanse eiken stond te kijken, vertelde onze zeer onderhoudende gids, dat de felste kleuren voor komen bij die eiken, die op de armste grond staan. De mooiste, gloedvolle kleuren zult U dan ook steeds vinden bij kleine, armetierige eikjes.

Na een wandeling van ongeveer anderhalf uur keerde het gezelschap bijzonder voldaan en dankbaar gestemd terug naar Restaurant Rijzenburg, waar men nog geruime tijd gezellig bij de thee tezamen zat. Na een woord van hartelijke dank aan de beide excursie-leiders en een opwekking aan de introducé's om zich als lid aan te melden, ging het gezelschap om omstreeks half zes uiteen.

v.C.

HOGE VELUWEDAG NAJAAR 1960

L a n g e   W a n d e l i n g

- Als gewoonlijk waren er twee excursies: een lange en een korte.

Het vereiste ditmaal een beetje moed zich onder de deelnemers aan de lange wandeling te scharen, daar het weer bijzonder slecht was. Maar onderweg

viel dit toch weer mee, want het was heel zacht en de regen deerde ons niet zo, daar iedereen wel zo verstandig was geweest zich daartegen goed te wapenen.

Het is niet zo gemakkelijk het verschil te zien in een jonge aanplant van douglas, Oostenrijkse den en grove den. Toch heeft de heer Van der Jagt, onze excursieleider, dit aan ons duidelijk kunnen maken. De Amerikaanse eik is in de bosbouw niet zo erg in tel, hij heeft een veeleisend wortelstelsel, dat de andere bomen terugdringt. Doch in een natuurpark als de Hoge Veluwe moet men de zaak van twee kanten bekijken en de Amerikaanse eiken voldoen in ander opzicht toch weer heel goed met hun uitzonderlijk mooie kleuren, die een bosrand in vuur en vlam kunnen zetten.

We bezochten een veldje van de kwekerij, waar verschillende jonge coniferen stonden en kwamen toen in een stuk eikenbos. Dit was opgegroeid uit eikenhakhout, dat al lang niet meer wordt afgehakt, daar het looizuur thans langs synthetische weg verkegen wordt. De heer Van der Jagt toonde ons, dat het inderdaad eikenhakhout was geweest, in de grond kon men nog de grote stomp zien, waarop vroeger de vele stammetjes hebben gestaan.

Er werden door de deelnemers vele vragen gesteld, die door de leider kernachtig en duidelijk beantwoord werden. Er wordt tegenwoordig in de pers veel over de bosbouw geschreven, maar het is voor een leek toch niet zo gemakkelijk zich een oordeel te vormen. Bij confrontatie met de praktijk rijzen ten minste vele vragen. Doch deze gaven juist tot een opgewekt discours aanleiding.

Wat opgaat voor de bossen in de Achterhoek, is lang niet altijd van toepassing op de bossen van de Hoge Veluwe. Daar staat het bos op minder goede grond en de idee gemengd bos is niet zo gemakkelijk te verwezenlijken, zeker niet in het naaldbos. De honingzwam kan veel schade veroorzaken, wanneer een perceel gerooid is en daarna weer nieuw

bepplant. Het mycelium van de zwammen zit dan in de grond en tast de jonge boompjes aan.

Bij een kaalslagterrein werd naar aanleiding van een vraag van een der deelnemers verteld, dat het niet altijd mogelijk is jong bos aan te planten vóór het oude gerooid wordt, o.a. omdat bij het rooien de jonge boompjes te veel beschadigd worden.

Het was alles bijeen een heerlijke middag, die zeer instructief was. De kleuren in het bos waren prachtig, de deelnemers zeer gefinteresseerd, en de excursieleider wist, ondanks het feit, dat dikwijls werd stil gestaan om een en ander te bekijken, toch een flinke wandeling te maken, zodat elkeen aan zijn trekken kwam.

We zagen zelfs nog heel duidelijk twee reeën, die vlak achter ons de bosweg overstaken en bijzonder mooi was ook de weelde van paddenstoelen, die overal te zien was, o.a. prachtig grote exemplaren van de zwartgroene melkzwam, grote groepen oranje-kleurige zwavelkopjes en het mooist van al een schitterende groep kopergroenzwammen, die een bijzonder mooi effect maakten tegen de bruine bladeren.

Het samenzijn daarna in Rijzenburg was gezellig en gemoedelijk. Men voelde zich weer echt lid van de Vriendenkring en het deed velen ongetwijfeld weer gevoelen, welk een groot genoegen het samenzijn met gelijkgestemden kan zijn.

M. Dijkstal.

DE NATTE ZOMER EN DE HEIDEVEGETATIE

Wat wij in 1959 te weinig kregen, werd in '60 overvloedig geschonken. Te veel regen nl. voor de vacantiengangers en de lage streken. De neerslag viel in stromen in augustus en september, het hoogseizoen van vakantie en oogsttijd. In augustus regende het

van de 31 dagen op de Veluwe 27 met een neerslag van 180 mm. Als men rekent, dat het jaargemiddelde 735 mm is, dan is die regenval in één maand wel heel veel. Voor de hoge gronden echter, voor het bos, de heide, de kruidenvegetatie met inbegrip der paddenstoelen was de nattigheid een ongekende weelde na de verschrikkelijke droogte van het vorige jaar. Ook de bosbrandweer kon na de inspannende maanden van 1959 op adem komen.

In de natuur viel heel veel merkwaardigs op te merken. Bomen en struiken bloeiden uitbundig, zetten vrucht, die tot overdadige wasdom kwam door het uitblijven van verraderlijke nachtvorsten en door rijke voedseltoevoer vanwege de vele regens, die de ingedroogde voedingsstoffen oplosten. Het kraakt thans onder de voeten bij de wandelingen van eikels en beukenoten, het leeft op de wegen van vinken en kepen, die zich te goed doen aan de rijke oogst.

Een ieder heeft kunnen zien, hoe rijk de heide bloeide in alle nuances van paars. Een purperen gloed vertoonden de Veluwse heidevelden. De jonge planten waren van onder tot boven bezet met de fijne bloempjes, de oude struiken waren dicht in blad en bloem geschoten.

Op geen beter tijdstip dan op 29 augustus kon er een Belgisch-Nederlands heide-congres worden gehouden en dat gebeurde dan ook ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Vereniging voor Natuur- en Stedenschoon te Antwerpen in de grensplaats Essen.

De actieve vereniging, die natuur- en kunst-monumenten beschermt voornamelijk in het Vlaamse deel van België, heeft zich bij voortduring ingespannen tot afwering der aantasting van de Kalmhoutse heide, een schitterend gevarieerd gebied van 1700 ha langs de Belgisch-Nederlandse grens.

Het congres duurde vier dagen. Heel belangrijk waren de drie wetenschappelijke referaten over de samenstelling der heidevegetatie, haar biotoop,

de geografische verbreiding en het beheer der heidereservaten.

Samenvattend kunnen enkele punten belangrijk zijn voor de heidevegetatie op de Hoge Veluwe, die niet overal in een florissante toestand verkeert.

Wij weten, dat onze heidevegetatie in grote trekken het Atlantische landschap volgt, hoewel met verschillende varianten. In Ierland en Frankrijk komt b.v. overwegend de donker purperen grauwe heide voor (*Erica cineria*) en bij ons de dop- en vooral de struikheide.

Het is bekend uit stuifmeelonderzoek, dat heidevegetatie reeds 5000 jaar v. Chr. bestond. De gesloten heidevelden kennen wij vanaf de bronstijd (600 v. Chr.) door vernieling der hier voorkomende eiken- en berkenbossen, zowel door overmatig veeweiden en afbranden, gevoegd bij omslag van het klimaat. Stellig vanaf de vroege Middeleeuwen zijn de heidevelden bewust in stand gehouden door de mens, door het regelmatig afbranden, afmaaien en afplaggen der heide ten behoeve van de schapenteelt. Heidevelden zijn derhalve als cultuurrelicten te beschouwen. De beste beheersmaatregel, nu de extensieve landbouw en schapenteelt zijn verdwenen, is het op tijd afbranden in het vroege voorjaar om de + 12-15 jaar. De heideplant sterft nl. af na 15-20 jaar en zij wordt vervangen door mossen en grassen. Er begint een kringloop met een mozaiek-bedekking. Deze kan men bij Oud-Reemst goed waarnemen. Men kan deze kringloop versnellen door heide uit te zaaien.

Als men de studie van Stoutjesdijk nog eens herleest in "Heeft onze heide nog toekomst" dan zien wij, dat er proeven genomen zijn met het beleggen van kale plekken met afgemaaide heide, het steken van heidetakken op gunstige plaatsen, het uitzaaien van zaad, dat men heeft gewonnen door goed bezette heidetakken af te ritsen. Een voorwaarde tot succes is echter, dat een gunstig kiembed aanwezig is. Dit moet zijn een enigszins vochtige hu-

B E T A L E N ! ! !

Het blijkt, dat het vriendelijk vragen, het dringend aanmanen, zelfs de extra inlegvelletjes nog niet genoeg op het geweten van vele van onze "vrienden" gewerkt hebben.

Bij de penningmeester kwamen slechts enkele verlate contributies voor dit jaar - 1960 - binnen.

Het gironummer is 951993 op naam van de penningmeester der Ver. van Vrienden van de Hoge Veluwe te Hoenderlo.

Doe het n u, nog voor het eind van het jaar!

En gireert U dan liefst maar meteen Uw contributie voor 1961 er bij.

meuze zandbodem, een bodem dus, waar de heidehumus niet volkomen is verdwenen.

Dit vochtige jaar is nu bijzonder geschikt om een aantal proeven op de Hoge Veluwe te nemen. Wij hopen, dat de Directie enige proefperken van 100 m² wil uitzoeken en merken en daarop de mozaïekbegroeiing licht wil plaggen en over het proefvak wil uitspreiden. In de verkregen zaaibedden zou men dan goed met zaad bezette heidetakken kunnen steken, heidezaad kunnen uitstrooien en als derde proef een perk met heidetakken kunnen bedekken. Zo mogelijk moet dit geschieden op beschutte plaatsen. Komt er van de winter sneeuw, dan is de kans op het slagen van de proeven groot.

En laten wij, vrienden van de Hoge Veluwe, het volgende jaar eens gaan kijken of er nieuwe heide is ontkiemd. - Tweejarige planten kunnen weer gaan bloeien.

J.J.H.-O.

N a s c h r i f t

- Uiteraard is "de Hoge Veluwe" gaarne bereid aan een onderzoek, als door Mevr. Hacke voorgestaan, mede te werken.

Al jarenlang observeert het Staatsbosbeheer enige proefvelden in ons heidegebied, speciaal in die terreinen, waar de hei middels branden wordt verjongd.

Om die reden wil het mij voorkomen, dat het onderzoek beter in één hand kan blijven en dus door het Staatsbosbeheer (Rivon) zou kunnen worden verricht, indien het daartoe bereid zou kunnen worden gevonden. Onzerzijds zal daarbij vanzelfsprekend alle hulp worden verleend.

Van Tuil.

WILLEM NAB VERTELT (slot)

Herinneringen van de wildmeester van het St. Hubertgilde

- Voor de derde en laatste maal ben ik nu voor de lezers van De Schouw bij Willem Nab op bezoek geweest. Ik hoop, dat het U vergaat als de schrijver van deze stukjes: dat ge die ontmoetingen met de wildmeester van ons Nationale Park zult missen. Nab komt zijn bezoeker tegemoet met de onaanastbare rust, de bezonkenheid en de eenvoud van het land, waar hij werd geboren en waar hij werkte. Iets ook van de tijdloosheid van ons Veluwse landschap ruist door zijn herinneringen en vertelsels. De sfeer van zijn gastvrije woning draagt er toe bij. Wij zitten in alle rust om de tafel, roken een sigaartje en drinken onze koffie. En aan een kapstok in de woonkamer hangen, onder handbereik, de geweren, de veldkijker en de lange Goudse pijp. Geen

haast, wel op tijd werken. Dat hoort bij Nab. Voor de bezoeker was het deze middag net andersom. De agenda maande tot haast en hij kwam een kwartier te laat.

Als gevolg daarvan was - in de auto onderweg naar Hoenderloo - niets van het vorderen van de herfst in een weergaloze kleurenrijkdom, tot hem doorgedrongen. De zinloosheid van deze nerveuze agendaheerschappij wordt U pas duidelijk, als Nab de pijp heeft gestopt en te vertellen begint. Van Willem Nab kan iedere voortgejaagde stedeling leren, dat hij met zijn "Geen tijd en niet op tijd" ongelijk heeft. Is het toeval, dat de man, die zijn geduld en zijn zenuwen getraind heeft, in urenlange, behoedzame observatie van het wild, deze keer begint te vertellen, dat hij in zijn hele, toch ook druk bezette leven, niet één keer op St. Hubertus te laat is gekomen, ook al moest hij in de eerste ochtendschemer van Oud-Reemst af twaalf kilometer fietsen om klokslag vijf uur meneer Krölller te ontmoeten. En hij - Nab - behoefde na aankomst evenmin te wachten. Meneer Krölller en Jacob de Jong, de huisknecht, stonden altijd klaar.

Wie fietst nog twaalf kilometer op dat ongewone en voor duizenden onbekende tijdstip, waarop de ochtendstond goud in de mond heeft? In de dagen, toen de auto een luxe was en de lawaazieke bromfiets een onbekend vervoermiddel, verrichtte de fiets wonderen, al kon het geslacht, dat de velocipède beklom, ook voortreffelijk wandelen.

Men moest hard werken, men kon het druk hebben, maar men haastte zich niet om toch op tijd te komen. Het leven was ordelijker ingedeeld en men voelde zich niet opgejaagd.

Trein, bromfiets, straaljager zonden hun rumoerige snelheden niet over Oud-Reemst, waar Willem Nab woonde. Ja, men kon er het burlen van de herten horen, maar dat oergeluid kon de stilte en de tijdloosheid van die oude nederzetting van twee boerderijen slechts verdiepen. Oud-Reemst, Nieuw-

Reemst, Morssel en Deelen waren de verre, onbekende plekken in het wilt en byster lant van Veluwen, waar mensen zich, profiterend van de hoge heuvelrug, hadden gevestigd en waar de schaarse reizigers, boeren, die naar Arnhem gingen, marskramers en schaapherders verpozing zochten. Waarom juist daar? Inderdaad, de hoge ligging bood voordelen, maar was, op sommige plaatsen, de bodem niet vruchtbaar geworden door het winterverblijf van de schaapskudden der "Driftschepers". Oud-Reemst was vanouds één der pleisterplaatsen voor de schaapherders, die hun kudden op drift weidden, d.w.z. die het gehele land doortrokken op zoek naar voedsel voor de schapen. Op Oud-Reemst vonden zij een hut, een waterput van wel vijf en twintig meter diepte - die Nab zelf later dicht heeft laten maken - en een plek om de winter door te brengen. In de buurt van de waterput werden uitgeholde boomstammen gelegd, waar de schapen uit konden drinken.

Het huis van Willem Nab was, jarenlang, behalve boerderij ook verlofzaak. Toen Nab op Oud-Reemst ging wonen, zaten in de lindebomen nog de haken voor de stalling van de paarden. De enige bewoners op Oud-Reemst waren Nab en een boer, die Rap heette. In de burgerlijke stand stond als voornaam van Rap opgetekend Jan en dus zei men, dat op Oud-Reemst "Jan Rap en zijn maat" woonden. Een andere pleisterplaats was de Pampel, waar de oude, mysterieuze Hessenwegen samen kwamen, wegen, die de indrukken vertoonden van de brede wielen van het logge verkeer in oude tijden. Nab vertelt, dat hij, als het op oude wegen aankomt, nu nog in staat is de route te wijzen van de Koningstra, een lange weg, die regelrecht van Het Loo naar Oranje Nassau bij Doorwerth voerde. Van deze eertijds vijf à zes meter brede weg voor de rijtuigen van onze vorsten, is op verschillende plaatsen een diepe geul nog steeds zichtbaar.

+++

Als Nab van Oud-Reemst naar het jachtslot fiets- te, trok hij meestal, om verstoring van het wild te voorkomen, om de wildbaan heen.

Op het jachtslot wachtte hem de heer Krölller zelf, die een hartstochtelijk en zeer sportief jager was of een gast van de familie, die een hert of een zwijn mocht schieten. Drijfjachten werden niet ge- houden. De heer Krölller wenste, dat er steeds op een bepaald hert zou worden gejaagd. De jachtop- zieners moesten het wild zorgvuldig controleren en ieder jaar werd in nauw overleg met de heer Krölller een afschotplan gemaakt. Aan Nab de taak om de gast in de wildbaan te leiden en het hert aan te berssen.

Het is niet moeilijk Nab over de jacht op de praat- stoel te krijgen. Hij kan putten uit een rijke erva- ring, uit herinneringen aan driften, die de ganse dag in beslag namen en veel inspanning, concen- tratie en geduld vergden. En dan de jagers. Aan Nabs geoeffend oog ontging geen fout, geen aarze- ling.

"In de jacht leer je de mensen kennen", zegt Nab. Hij weet te vertellen van prachtige jachtdagen, al- lereerst met de heer Krölller zelf, aan wie Nab onvergetelijke herinneringen bewaart, maar ook met andere ervaren jagers.

Er kwamen ook jagers, die duidelijk toonden, dat zij meenden aan nieuw verworven rijkdom verplicht te zijn, een geweer te dragen. De wildmeester moest natuurlijk net doen, alsof hij het spel niet door- zag, maar dat werd heel moeilijk, toen een Amster- damse handelaar zelfs geen kans zag een oud, te- ruggezet hert te schieten, "zo'n halve tamme" zo- als Nab vertelde. Het geweer beefde zo, dat de ja- ger vroeg of hij de rug van Nab als steun mocht gebruiken. Er vielen twee schoten. Bij het eerste dwarrelden takken omlaag, bij het tweede spoot een straal zand op, doch het hert liep verder. Later zou het een keiler worden, zorgvuldig uitgezocht op de voerplaats. Het schot was weer mis en tegen

de avond, toen het dier zich na lang wachten opnieuw vertoonde, verzocht de gast of Nab zelf maar wilde schieten. "Ik gaf duuzend gulden, als ik zo kon schieten, Nab", zei de 56-jarige handelaar, die eigenlijk te oud was om nog een goed jager te worden.

Later kreeg Nab een merkwaardige foto te zien. De ongelukkige jager stond er trots op, het rechter been geplaatst op het varken. Men vertelde, dat in de woning van de jager te Amsterdam een groot feest was gehouden om het succes van de jachtdag te vieren.

Liever denkt Nab terug aan de dagen, waarop de heer Krölller voor zijn drukke werkkring en zijn verantwoordelijke positie afleiding en ontspanning zocht in de wildbaan. Als het nog donker was, in het laatst van september of begin oktober, bevonden zij zich reeds op de Compagniesberg. Van ver tussen het donkere hout klonk het burlen van een zwaar hert. Bij het eerste gloren van de morgen slopen de beide mannen voort van de ene vliegden naar de andere, een lange, fascinerende speurtocht naar dat ene hert, dat die dag moest worden geschoten. Als de morgen geen resultaat had opgeleverd, trokken beiden 's middags er weer op uit. Om vijf uur was achter de Franse berg het burlen op korte afstand hoorbaar. De speurtocht duurde voort zonder dat een takje onder de voet mocht kraken. Ten laatste werd bij de vlakte de hoogzit beklommen. Toen het hert opkwam, volgde het schot. Na vijftig meter viel het dier neer. Dan was het de gewoonte van de heer Krölller om tegen Nab te zeggen: "Nu steken we eerst een sigaartje op". Als dan bleek, dat de sigaren onderweg kapot waren gegaan, wilde de heer Krölller toch een kwartier of twintig minuten wachten. Het hert moest in stilte en niet door mensen gehinderd sterven. De heer Krölller was een goed schutter. Hij schoot pas, wanneer hij zeker van zijn schot was en als dat niet het geval was, vroeg hij Nab om het sein

te geven. Een aangeschoten hert vond hij een verschrikking. De heer Krölller rustte niet voordat hij het dier had opgespoord en het genadeschot had gegeven.

Het is bekend, dat vooraanstaande mannen als Plesman en Kessler van de Hoogovens hem als een scherpzinnig, kritisch zakenman met een groot talent voor onderhandelingen, waardeerden.

Nab heeft een andere zijde van het karakter van de heer Krölller leren kennen. "Hij was een eenvoudig en goedhartig mens, een reuze man", zo luidt zijn, bij alle woordkarigheid, veelzeggend oordeel.

En tot slot: "Ik heb een druk en vaak vermoeiend leven gehad, maar ik zou het nog helemaal weer over willen doen, want het was een mooi leven".

G.S.

Wij moeten onze lezers van "de Schouw" mededelen, dat, tot onze zeer grote spijt de heer G. Spanhaak geen deel meer kan uitmaken van de redactie van ons blad; als hoofdredacteur van de Nieuwe Apeldoornse Courant ontbreekt hem helaas daarvoor de tijd en gelegenheid.

Voor zijn bijzonder prettige en waardevolle medewerking zeggen wij hem zeer hartelijk dank.

Wij zullen hem missen op onze redactievergaderingen.

Daar de tegenwoordige kunstuitingen voor menig beschouwer moeilijk te begrijpen zijn, hebben wij aan Mejuffrouw Joosten, verbonden aan het Krölller-Müllermuseum gevraagd, hoe men het waardevolle in de moderne kunst moet zien om het te kunnen waarderen.

STAANDE IN DE BEELDENTUIN ...

... kijkend naar een vochtig herfstbos verdwijnt het besef van struiken en bomen en ten slotte is het alleen een wemeling van rood-bruine en groen-gele tinten doorsneden door een donker lijnenpatroon van takken en stammen: een ruimte, die naar paddenstoelen ruikt en natte bladeren.

Zodra we ons afvragen of het eiken of beuken zijn, waar we naar kijken, is de betovering van het zien verbroken: de vreugde van het kennen, het herkennen en het benoemen bindt ons aan bepaalde woorden en bepaalde kenmerken, en hierdoor wordt de verbeeldingsruimte ingeperkt.

De beeldende kunstenaar schept niet uit de drang tot het benoemen, hij leeft - als elk mens - met een onuitputtelijk reservoir van herinneringsbeelden, die tot leven gebracht kunnen worden door een beeld, een geur, een smaak, een geluid. In het beeld, dat hij creëert, komen zij samen: het beeld, waar hij naar kijkt en de herinneringen, die er door opgeroepen worden - ook al registreert hij die niet, ook al is hij zich nauwelijks bewust, dat die dwarrelende zwerm van herinneringen meegonst en zijn blik "benevelt".

Terwijl de kunstenaar uit de 19e eeuw misschien in het beeld, dat hij schiep, bovenal het waargenomen beeld eerde, dat als een vuursteen alle herinneringen ontvonkt had, concentreert de hedendaagse kunstenaar zich op de beeldruimte, waarin ook de "Vuursteen" tot herinnering is geworden in haar volle afwezige aanwezigheid. Hij volgt het rhyth-

me van zijn hand: de kleur, die de volgende kleur oproept, de lijn, die zich naar de andere lijn beweegt. Tijdens het scheppen vraagt hij zich niet af of ook bij de beschouwer een rood vlak een zwart vlak oproept en een stijgende lijn naar een dalende lijn zoekt - maar ook de kunstenaar uit de 19e eeuw vroeg zich niet af of een alleenstaande, kale eik ook bij de beschouwer de associatie oproep van eenzaamheid en zelfbeklag. De mogelijkheid tot begrip en tot contact werd zwijgend bij de beschouwer voorondersteld en schepper en beschouwer voelden zich te kort gedaan wanneer het contact niet tot stand kwam. En daarin ligt één vergissing.

Wie de hedendaagse beeldhouwkunst bovenal met de drang tot naamgeving benadert, sluit zich af voor de essentie van het kunstwerk. De werkingkracht van een beeldhouwwerk wordt bepaald door het feit of dit samengaan van holle en bolle vormen, van vloeiende en hoekige contouren iets in de beschouwer wakker kan maken - een emotie zonder naam - die hem het gevoel geeft, dat hij iets van de tederheid, de warmte, de agressie en de strijdbaarheid, die in het kunstwerk werd uitgedrukt, ziet en, met zijn ogen de vormen aftastend, na-voelt.

En misschien ligt ook daarin de mogelijkheid tot een vergissing: de verwachting (de eis bijna) van de beschouwer, dat de emotie, die in het beeld werd uitgedrukt, enkelvoudig zal zijn (met één woord benoembaar), alsof dat mogelijk zou zijn bij iets, waar maanden, soms jaren, aan gewerkt werd. Deze vergissing is bijna even verwarrend als de vergissing van de vanzelfsprekende en onmiddellijke verstaanbaarheid: soms is dagelijks kijken nog niet genoeg.

In elk beeld liggen spanningsverhoudingen besloten: allereerst is er de relatie van de sculptuur tot de omringende ruimte, die in onze tijd niet meer passief, slechts achtergrond is, maar die het beeld aan alle kanten aftast en doordringt - het beeld kan zich door de ruimte, het licht,

laten bespelen, maar het kan de ruimte ook bestormen in een diagonale beweging, zich hoekig tegen haar te weer stellen, of haar koesterend omvangen als in sommige beelden van Henry Moore. Maar ook in de relatie der vorm-elementen onderling worden de emoties weerspiegeld, die in het beeld werden uitgedrukt: Ook de vormelementen kunnen elkaar bestrijden en opvangen, elkaar door herhaling intensifiëren en door een contrast in balans brengen. En bovendien en gelijktijdig is er de relatie tot het materiaal: de wijze waarop de kunstenaar het materiaal aanraakt: strelend, knedend, hakkend, ver-vormend of de inherente mogelijkheden van het materiaal toegewend. Met de aarde en de hemel heeft de beeldhouwer te maken.

De vraag: hoe moet ik kijken - die het uitgangspunt was, kan nooit door een gedragslijn en zelden door de analyse van één beeld worden beantwoord. Een beeld kan "adembenemend" zijn als een schelp (want "mooi"-zijn is voor ons al lang niet meer genoeg), als een gekliefde boom, als een hijskraan en als een mens. Als een stralend, een bedroefd, een gepassioneerd of een van angst verward mens. Als - want het is geen van alle. Het is zich zelf, iets anders. Zodra het beeld concessies doet en behaag-zuchtig wordt, zodra het vragen gaat beantwoorden in plaats van ze te stellen; zodra de beschouwer het beeld naar zich toe haalt en het een vergelijkende vorm oplegt "(het zal wel een ... zijn)", dan zakt het beeld in elkaar, want het is en wordt altijd meer dan de vuursteen, die het ontvonkte, en meer (of anders) dan het model, dat het uitgangspunt was. Het doen; het hanteren van het materiaal zelf roept nieuwe emoties, nieuwe vormen op en reikt naar een volgend beeld, dat in kiem reeds in het vorige beeld besloten ligt. Misschien is het wel altijd als in "Het Eind van het Lied" van Slauerhoff: "ze (de kunstenaars) houden niet op, omdat ze niet meer kunnen, maar omdat ze niet meer weten" - weten van het uitgangspunt en

weten van de vorm, die daaruit ontstond.
En wat de schilder Constable zei: "geen blaadje is aan elkaar gelijk", was waarschijnlijk geen be- droefd constateren, dat de term "blad" niet deug- de, omdat te veel vormen hiermee benoemd werden, maar eerder zal hij als beeldend mens zich verheugd hebben over de duizend, de ontelbare beeld-vor- men, die die ene naam opriep. Meer vormen dan hij zich ooit zou kunnen voorstellen. Meer herinnerin- gen dan in hem alleen aanwezig waren.

E. Joosten.

WILDBESCHERMING EN JACHT

- In de pers komen steevast ingezonden stukken voor, waarin verontwaardiging wordt geuit over het afschot van grofwild. Waarom, zeggen die onthuts- te schrijvers, kunnen de dieren, die er te veel zijn niet gevangen worden en aan dierentuinen en par- ken worden gegeven? Waarom kan men niet aan de natuur overlaten het evenwicht te herstellen, als dit verbroken is?

Het is niet de bedoeling op dit gecompliceerde onderwerp diep in te gaan, maar slechts enkele feiten te vermelden.

In een zeer groot natuurreserveaat van een Euro- pees land mocht niet gejaagd worden, er werd niet gevoederd, alles werd aan de natuur overgelaten. Het gevolg was, dat in de winter bij optredend voedselgebrek en door toeneming van het wild, de hongerigsten binnendrongen in het revier van een andere soort grofwild, dat op zijn beurt een derde soort bedreigde. In het voorjaar kon men een klei- ne driehonderd stuks valwild half vergaan aantref- fen in een gebied, waarin de mens de natuur wilde beschermen. Een globale berekening leert het vol- gende. Als men aanneemt, dat er in ons land der-

tig duizend reeën zijn, die er kunnen leven eventueel met bijvoeding en dat de verhouding tussen bokken en geiten b.v. één op twee zou zijn, dan kan men toch zeker op een verdubbeling van het aantal binnen twee jaar rekenen.

In het Franse reservaat Chambord, waarover in de Schouw al eens eerder iets is verteld, worden elk jaar ongeveer 300 jonge herten en hinden opgevangen om uitgezet te worden in jachtgebieden; wilde zwijnen worden voor zover nodig afgeschoten, omdat zij zich zo sterk vermeerderen, dat zij spoedig de overhand zouden verkrijgen.

Geen enkele dierentuin wil dit gewone inlandse grofwild kopen. Het in parken en kampen onderbrengen is niet alleen kostbaar, wat de verzorging en plaatsruimte betreft, maar bovendien toch ook ongewenst voor de dieren, die gewend zijn in de vrije natuur te verkeren. Aangezien hiervoor alleen de zwakke en oude exemplaren in aanmerking zouden komen, wordt het probleem van afschot slechts vertraagd maar niet opgeheven. Uit een oogpunt van natuurbescherming in een gecultiveerd land heeft dan ook de jacht de taak regelend op te treden en selectie toe te passen, om het evenwicht op peil te houden, de wildstand te veredelen.

Laten wij ons daarom gelukkig prijzen, dat de jagers zich grote geldelijke offers willen getroosten om hun taak sportief te vervullen.

J.J.H.-O.

KLEURENDIA-AVOND IN HOENDERLO

- Een onzer "vrienden", de heer J. v. d. Vlies uit Rotterdam (die in de fotowedstrijd een eerste prijs won met zijn prachtige close-ups van planten en insecten), had aangeboden voor de leden in Hoenderlo en omgeving zijn kleurendia's van de Hoge

Veluwe te vertonen. Natuurlijk heeft het bestuur dit dankbaar aanvaard en op 31 oktober j.l. waren er in het gezellige zaaltje van Café "De Zeven-sprong" in Hoenderlo + 35 leden en belangstellenden bijeen.

De heer V.d. Vlies, bijgestaan door zijn Moeder, die de tekst op de geluidsband verzorgd had, vertoonde eerst een serie van het vroege voorjaar in het Nationale Park. Bizonder mooi kwamen de kleuren van het lentegroen uit in de landschappen en fantastisch was een close up-serie van allerlei mossen.

Na de pauze zagen we de zomer met o.a. zeldzaam goed getroffen opnamen van de bloeiende heide en verder veel details van bloemen en insecten in onberispelijk zuiver afgewerkte foto's.

Met een woord van hartelijke dank aan Mevrouw en de heer V.d. Vlies, werd deze prettige avond besloten.

VRIENDEN NATIONAAL PARK "DE HOGE VELUWE"

BIJEEEN IN DEN HAAG

- In restaurant Den Hout is de eerste avond van een serie contactavonden van de Vereniging van Vrienden van het Nationaal Park "De Hoge Veluwe" gehouden. Het doel van deze avonden is de leden in het Westen des lands iets meer te bieden dan alleen de jaarlijksetwee bezoeken aan het nationaal park en het verenigingsblad. Bovendien wil men het contact tussen de leden in Den Haag, Rotterdam en Amsterdam door deze avonden bevorderen. Na door de contactman voor Den Haag en omstreken, de heer J.P. Rijshouwer, welkom te zijn geheten, kwam de spreker van deze avond, de heer A.B. Wigman, aan het woord. Hij hield een lezing over "De Hoge Veluwe". Hij begon met te vertellen hoe des-

tijds, in en na de eerste wereldoorlog, de heer en mevrouw Krölller, die toen reeds inzagen, dat er door ontginning en het in gebruik nemen van militaire oefenterreinen op de Veluwe eerder natuurschoon verloren zou gaan dan bij komen, langzaam maar zeker stukken bos en heide aankochten.

De heer Wigman schetste vervolgens de ontwikkeling van de "Hoge Veluwe" tot nationaal park, dat vorig jaar door maar liefst een half miljoen mensen werd bezocht.

Aan de hand van een groot aantal kleurendia's, liet de heer Wigman, die natuurhistorisch medewerker van de Stichting "Nationaal Park De Hoge Veluwe" is, het een en ander van het park zien. Op boeiende wijze wist de spreker hierbij uitleg te geven van alles wat er zich in de dierenwereld van het park afspeelt.

RIJKE EEK- EN BEUKELMAST

- De natte zomer, waarop elders in dit nummer wordt gewezen, gaf mede aanleiding tot een uitzonderlijk rijke oogst van eikels en beukenoten. Deze vruchten komen in het Cultuurgedeelte van de Hoge Veluwe voornamelijk ten goede aan zwijnen, reeën en vinkvogels.

Het zal derhalve thans onnodig zijn de "droogtegift" van de Vrienden te herhalen.

In de z.g. Wildbaan zijn het voornamelijk de herten, die van deze gaven profijt trekken.

